

Handläggning av brott i nära relation

Handbok

Utvecklingscentrum Göteborg
December 2006
Uppdaterad juli 2017

Innehållsförteckning

1	Inledning	4
2	Förundersökningen	6
2.1	Förundersökningsledning	6
2.2	Ett utvecklat bästa arbetssätt i förundersökningen.....	6
2.3	Bevissäkring.....	8
2.3.1	Video- eller fotodokumentation av brottsplats samt målsäganden och misstänkta skador	8
2.3.2	Promemoria av polis på brottsplatsen.....	9
2.3.3	Kriminalteknik – NFC	9
2.3.4	Alkohol och droger	10
2.3.5	Tvångsmedel	10
2.3.6	SOS-samtal och händelserapport	12
2.3.7	Rättsintyg.....	13
2.3.8	Övrig stödbevisning.....	15
2.4	Målsägandeförhöret.....	17
2.4.1	Målsägandens berättelse	17
2.4.2	Direktiv.....	17
2.4.3	Videoförhör	18
2.4.4	Åklagares närvaro	18
2.4.5	Plats för förhör	18
2.4.6	Telefonförhör	19
2.4.7	Uppläst och godkänt	19
2.5	Målsägandebiträde och stödperson	19
2.5.1	Målsägandebiträde.....	19
2.5.2	Stödperson	20
2.6	Målsäganden som inte vill medverka	20
2.7	Hedersproblematik.....	22
2.8	Förhör med misstänkt.....	22
2.9	Kontroll av nedlagda förundersökningar och åtalade gärningar ...	23
2.10	Sidomaterial.....	23
2.11	Återkoppling till polisen	23
2.12	Anmälan till Socialstyrelsen när målsäganden avlidit på grund av våld i nära relation	24
2.12.1	Bakgrund	24

	2.12.2	Underrättelseskyldigheten.....	24
	2.12.3	Underrättelsens innehåll och mottagare	24
3		Barn som bevittnar våld.....	25
4		Särskilt om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning	27
	4.1	Allmänt om straffbestämmelsens syfte	27
	4.2	Den brottsliga handlingen	27
	4.3	Begreppet närstående	28
	4.4	Upprepad kränkning.....	30
	4.4.1	Antal gärningar.....	30
	4.4.2	Tidssamband	32
	4.5	Ägnat att allvarligt skada självkänslan	32
	4.6	Konkurrensregler.....	34
	4.7	Rättskraft	35
5		Åtalet	36
6		Beslutsmotiveringar och underrättelser om beslut	38
7		Sekretess och säkerhet	39
8		Påföljd	40
9		Praxis.....	41

1 Inledning

Brott i nära relationer drabbar både barn och vuxna, kvinnor såväl som män och förekommer även i samkönade relationer. Att brotten begås mot någon som är närstående påverkar förutsättningarna för att utreda, åtala och föra talan. Brotten begås som regel bakom hemmets stängda dörrar och det saknas därför ofta vittnen, som sett själva händelsen, teknisk utredning eller annan stabil stödbevisning. Att brotten begås mot en närstående innebär att det finns lojaliteter och känslomässiga bindningar som gör målsäganden och vittnen särskilt känsliga för påverkan från misstänkts sida. De bevissvårigheter som uppkommer i måltypen ställer höga krav på att förundersökningsledaren är aktiv och kunnig. Åklagaren ska med bibehållande av sin objektivitet bedriva förundersökningsledning på ett effektivt och rättssäkert sätt.

När brott i nära relationer anmäls rör det sig ofta om ett flertal händelser. I 4 kap 4 a § brottsbalken finns straffbestämmelser som rör upprepade brott mot en närstående person, d v s brotten grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Rekvisiten är samma för båda brotten utom såvitt avser beskrivningen av den person som gärningarna riktar sig mot.

För det fall det inte går att visa att förutsättningen i 4 a § om att gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, kan bestämmelsen om olaga förföljelse i 4 b § vara aktuell.

När barn blir offer för brott i nära relation eller ett fridskränkingsbrott är ofta gärningspersonen en förälder. För handläggningen av dessa fridskränkingsbrott, när barnet är under 18 år, hänvisas till handboken Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn.¹ Innehållet i denna handbok är i huvudsak inriktat på brott begångna mot vuxna brottsoffer. Ett barn som bevittnat våld har inte ställning som målsägande men det är en omständighet som har betydelse vid straffmätningen och barnet kan ha rätt till brottsskadeersättning, se vidare avsnitt 3.²

Den 1 juli 2016 infördes en ny straffbestämmelse i 4 kap. 6 b § brottsbalken med rubriceringen olovlig identitetsanvändning. Det nya brottet är ett av de brott som kan ingå som ett led i grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och olaga förföljelse.

Under 2016 har en utvärdering av ett "bästa arbetsätt" avseende brott i nära relation genomförts av Utvecklingscentrum Göteborg i nära samverkan med

---

¹ [Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn](#)

² [RättsPM 2014:3](#) Barn som vittnen i brottmål.

polisens Utvecklingscentrum Väst. Utvärderingen har lett fram till en översyn av promemorian om "ett bästa arbetssätt". Checklistorna i arbetssättet har uppdaterats och nya checklistor har lags till.³

För ytterligare information i brottsofferfrågor hänvisas till handboken Bemötande av brottsoffer.⁴

Denna handbok är ett led i Åklagarmyndighetens arbete att uppnå en enhetlig handläggning av fridskränkingsbrotten och övriga brott i nära relation. Syftet är att ge vägledning och att handboken i viss mån ska fungera som lat-hund i det operativa arbetet. Handboken riktar sig såväl till de åklagare som sedan lång tid handlägger förundersökningar och mål som rör brott i nära relation som till de åklagare som har liten erfarenhet av denna ärendehantering.

Handboken är uppdelad i olika avsnitt. Avsnitt 2 rör förundersökningen. Avsnitt 3 tar särskilt upp barn som bevittnar våld. Därefter följer avsnitt 4 med en genomgång av reglerna och rekvisiten för grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. I avsnitt 5 framgår vad som är viktigt att tänka på vid åtal av just fridskränkingsbrott. Avsnitt 6 tar upp beslutsmotiveringar och underrättelser medan avsnitt 7 rör sekretess och säkerhet. Därefter kommer ett avslutande avsnitt som tar upp frågor kring påföljd. Sist i handboken finns en praxissammanställning.

Handboken har uppdaterats i juli 2017. Vid översynen har handboken fått ett nytt upplägg och bytt namn till handläggning av brott i nära relation. Ny lagstiftning angående olovlig identitetsanvändning har beaktats. Vidare har Rättsmedicinalverkets nya organisation och nya regler kring utfärdandet av rättsintyg samt också den genomförda uppdateringen av ett "bästa arbetssätt" beaktats. Även ny praxis har beaktats.

---

³ [Utredning av brott mot barn, våld i nära relation och sexualbrott mot vuxna, Promemoria om ett utvecklat bästa arbetssätt, februari 2017 och Utredning av brott mot barn, våld i nära relation och sexualbrott mot vuxna, Checklistor för polis och åklagare för ett utvecklat bästa arbetssätt, februari 2017, Åklagarmyndigheten, Utvecklingscentrum Göteborg och Polismyndigheten, Utvecklingscentrum Väst.](#)

⁴ [Handbok Bemötande av brottsoffer](#)

2 Förundersökningen

2.1 Förundersökningsledning

Åklagare ska leda förundersökningen när ett brott innefattar våld eller hot om våld mot närstående eller tidigare närstående person.⁵

Som förundersökningsledare har åklagaren ansvar för hela förundersökningen. Detta innebär bl.a. att åklagaren ansvarar för att förundersökningen bedrivs skyndsamt, effektivt och med beaktande av den enskildes rättssäkerhet. Med hänsyn till de bevissvårigheter som förekommer i ärenden som rör våld i nära relation är det särskilt viktigt att på ett korrekt och effektivt sätt säkra stödbevisningen när sådan finns.

Den polisiära förundersökningsledaren ska tillämpa rättsreglerna så att antalet kontakter med åklagaren minimeras.⁶ Åklagare bör kontaktas från brottsplatsen i komplicerade ärenden, när det finns behov av direktiv eller behov av annat tvångsmedel än gripande eller medtagande till förhör. I normalfallet kan ett gripande anmälas till åklagare efter att anhållningsförhöret enligt 24 kap. 8 § rättegångsbalken har hållits. Om de gripna är under 18 år eller saken är tveksam eller svårbedömd eller om polisen gör bedömningen att förhöret kommer att fördröjas ska dock gripanden anmälas till åklagare så snart som möjligt. Inför kontakten med åklagaren ska polisen vara väl förberedd, påläst och klar över syftet med kontakten⁷. Polisen ska ha gjort registerslagningar i MR/BR och ska kunna redogöra för vilka polisiära beslut och/eller tvångsmedel som har verkställts.

2.2 Ett utvecklat bästa arbetsätt i förundersökningen⁸

Ett arbetsätt som syftar till att säkerställa effektivitet och rättssäkerhet i handläggningen av utredningar av sexualbrott och brott enligt 3 och 4 kap. brottsbalken mot närstående togs fram i samarbete mellan Utvecklingscentrum Göteborg och Rikspolisstyrelsen. Under 2016 har arbetsättet utvärderats och re-

---

⁵ 6 § första st. p.1 ÅFS 2005:9

⁶ Överenskommelse den 7 februari 2011 mellan Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten angående gemensamma arbetsätt vid initiala kontakter mellan polis och åklagare, ÖAM-A 2011/0075. Överenskommelsen är under revidering.

⁷ [Utredning av brott mot barn, våld i nära relation och sexualbrott mot vuxna, Checklistor för polis och åklagare för ett utvecklat bästa arbetsätt, 2.4 om muntlig föredragning.](#)

⁸ [Rånet, ett utvecklat bästa arbetsätt.](#)

viderats i samverkan med polismyndighetens Utvecklingscentrum Väst. I samband med det har befintliga checklistor reviderats och nya checklistor tagits fram.⁹

De viktigaste delarna i arbetssättet vid utredning av brott mot vuxna utgörs av följande:

- Handläggningen i relationsärenden ska ske snabbt och handläggningstiden ska inte överskrida sex månader.
- Åklagarinträde ska ske skyndsamt. Tiden från anmälningstillfället till åklagarinträdet ska inte överskrida 48 timmar.
- Framställan om målsägandebiträde ska göras omgående.
- Personella och reella tvångsmedel ska regelmässigt övervägas.
- Checklistan basdirektiv för inledningsfasen av den fortsatta utredningen ska regelmässigt användas inledningsvis.
- Preliminär gärningsbeskrivning med bevisuppgift bör upprättas av åklagare och användas av åklagare och polis under förundersökningen i mer omfattande och komplicerade ärenden.
- Första målsägandeförhör med vuxen ska hållas snarast möjligt efter anmälningstillfället. Tiden från anmälningstillfället till första förhöret ska inte överskrida sju dagar.
- Målsägandebiträde ska alltid erbjudas att vara med vid övriga förhör med målsäganden.
- Polisen ska muntligen föredra vidtagna utredningsåtgärder för åklagaren. Förhørsutskrift ska skickas till åklagaren endast när sådan efterfrågas.
- Polisen ska dokumentera målsägandens skador eller avsaknad av skador.
- Polisen ska dokumentera misstänkts skador eller avsaknad av skador.
- Rättsintyg ska inhämtas.

Syftet med preliminära gärningsbeskrivningar är att höja kvaliteten i bevissäkringen och att effektivisera styrningen av förundersökningen. De är ett stöd för åklagare och för utredare. Det är idag möjligt att arbeta med preliminära gärningsbeskrivningar i Cåbra. Genom att justera gärningsbeskrivningen och bevisuppgiften efter hand som förundersökningen framskrider

---

⁹ Den 22 mars 2017 träffades en överenskommelse mellan Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten om att man ska arbeta utifrån ett utvecklat bästa arbetssätt.

kan åklagaren ha kontroll över inriktningen och utvecklingen av förundersökningen. Utredaren blir involverad på ett mera påtagligt sätt i utredningen och kan själv utifrån den preliminära gärningsbeskrivningen se hur utredningen behöver kompletteras och i dialog med åklagaren bidra till att styra utredningen i rätt riktning.

Det har visat sig att muntlig föredragning är ett bra sätt att hålla handläggningstiderna korta. Åklagarna behöver inte läsa stora mängder förhørsprotokoll och annat skriftligt material och får mer tid över för styrning och ledning. Utredarna blir mer involverade i utredningen och mer delaktiga i planeringen för att säkra bevis. Nya direktiv om den fortsatta utredningen kan lämnas i direkt anslutning till föredragningarna vilket innebär minskad tidsförlust.

2.3 Bevissäkring

2.3.1 Video- eller fotodokumentation av brottsplats samt målsäganden och misstänkta skador

Det är viktigt att dokumentera förhör, skador och brottsplats på film vid brott i nära relation. Eftersom de initiala bevissäkringsåtgärderna har en avgörande betydelse för möjligheten att lagföra dessa brott bör åklagaren aktivt lämna direktiv för att se till att videokamera eller annan utrustning används (se nedan om återkoppling till polisen).¹⁰

Lagstödet för video- eller fotodokumentation av en *brottsplats* finns i 28 kap 1 § rättegångsbalken där det stadgas att husrannsakan får företas bl.a. för att utröna omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet. Åklagare i jourverksamhet bör vid t.ex. redan vid anmälan av ett gripande överväga möjligheten att besluta om att brottsplatsen ska video- eller fotodokumenteras.

Video- eller fotodokumentation av *målsägandens skador* kan enligt reglerna i 28 kap. 14 § rättegångsbalken och 2 och 4 §§ förordningen (1992:824) om fingeravtryck m.m. genomföras om det behövs för vinnande av utredning om brottet. Beslutet måste i sådant fall enligt 6 § i förordningen fattas av förundersökningsledaren. Något tvång mot målsäganden kan med anledning av ett sådant beslut aldrig användas utan det krävs att målsäganden medverkar frivilligt. Det är därför viktigt att målsäganden informeras om vikten av att skador dokumenteras. Som regel sker dokumentationen utan att några formella beslut behöver tas.

För att videodokumentation av målsägandens skador ska kunna åberopas som bevisning i rätten måste skadedokumentationen på videofilmen hållas åtskild från förhörsuppgifter från målsäganden om brottet. Vilka möjligheter som

---

¹⁰ [Rånet, ett utvecklat bästa arbetssätt.](#)

finns att åberopa målsägandens förhörsuppgifter vid huvudförhandlingen framgår av 36 kap. 16 § andra stycket jämförd med 37 kap 3 § rättegångsbalken. Regleringen innebär att målsägandeuppgifterna kan åberopas endast om de uppgifter målsäganden lämnar muntligt vid förhandlingen avviker från förhörsuppgifter under förundersökningen eller om målsäganden förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill uttala sig. Skadedokumentationen på video bör därför ske utan att målsäganden lämnar en berättelse om själva händelseförloppet.

För att kunna dokumentera om misstänkt har några skador krävs ett beslut om kroppsbesiktning enligt 28 kap 12 § rättegångsbalken. Dokumentationen av skador på misstänkt kan vara lika viktig som att dokumentera om målsäganden har skador.

Observera att också avsaknad av skador hos målsäganden eller misstänkt är av intresse att dokumentera.

2.3.2 Promemoria av polis på brottsplatsen

Åklagaren bör tidigt i förundersökningen lämna direktiv om att polis som varit på platsen ska dokumentera sina iakttagelser i en promemoria. Promemorian bör innehålla uppgifter som kan få betydelse som stödbevisning, t.ex. iakttagelser av hur det såg ut på brottsplatsen, vilka personer som var på brottsplatsen, skador, sinnestillstånd, berusning/påverkan och om minderåriga barn fanns på platsen. Om flera poliser varit på platsen ska var och en av dem skriva en egen promemoria. Det är viktigt att det klart framgår vilken polis som gjort vilka iakttagelser, så att var och en kan ansvara för sina uppgifter när denne hörs under ed vid en huvudförhandling. I de fall en förundersökning tar lång tid kan det medföra att polisen vid en huvudförhandling har svårt att komma ihåg all relevant information. Det är därför särskilt viktigt att all information som kan vara av bevisvärde finns antecknad i promemorian.

2.3.3 Kriminalteknik – NFC¹¹

Polisens kriminaltekniker kan behöva anlitas för att genomföra brottsplatsundersökningar och spårsäkring, exempelvis för att säkra fingeravtryck, blodspår, sperma eller DNA i annan form både på brottsplatsen och på målsägandens eller misstänkts kläder. Om märken (exempelvis slag märken eller repor) uppstått på väggar eller möbler i samband med misshandel är det av stor vikt att undersöka och dokumentera sådana skador.

Det är viktigt att kontinuerligt tänka igenom och diskutera med utredaren/polisens tekniker vilka undersökningar som behöver göras.

---

¹¹ [Kriminalteknik – en handbok för åklagare.](#)

2.3.4 Alkohol och droger

Det kan vara svårt att bedöma om misstänkt eller målsägande är alkohol- eller narkotikapåverkad vid gärningstidpunkten. För att utreda detta bör beslut om kroppsbesiktning av misstänkt alltid övervägas. Observera att provtagning för att kontrollera om målsäganden är alkohol- eller narkotikapåverkad alltid kräver ett samtycke.

Att videofilma det första förhöret med målsäganden, gärna direkt på brottsplatsen, kan vara viktigt också för att bedöma om invändningar eller påståenden om kraftig påverkan av alkohol eller droger är riktiga.

2.3.5 Tvångsmedel

Personella

Risken för kollusion och recidiv är ofta överhängande vid brott i nära relation, särskilt i början av en förundersökning. Ett *anhållande*, i vart fall när polisanmälan sker i anslutning till brottet, bör därför ofta vara aktuellt. Frihetsberövande av misstänkt för att minska risken för påverkan på målsägande och vittnen är en viktig förutsättning för att säkerställa lagföring.¹² Det är därför viktigt att åklagaren alltid överväger om det finns förutsättningar för personella tvångsmedel.

Kollusionsfaran består regelmässigt i risken att misstänkt påverkar målsäganden men också andra förhörspersoner som kan finnas i misstänkts och målsägandens bekantskapskrets. Även en målsägande som inledningsvis inte vill lämna uppgifter om brottsmisstanken kan komma att ändra sin inställning om misstänkt frihetsberövas och därmed fräntas möjligheten att påverka brottsoffret.

Bedömningen av recidivrisken görs vanligtvis med utgångspunkt i misstänkts belastningsregister. Även om det saknas tidigare lagföringar bör det vara möjligt att argumentera för att det upprepade beteendet som förekommer i brott i nära relation medför en risk för återfall i brott mot samma målsägande. Vid misstanke om drogpåverkan eller om misstänkt framstår som aggressiv finns skäl att särskilt överväga hur stor risk för återfall som föreligger innan misstänkt har nyktrat till eller på annat sätt lugnat ned sig.

Åklagare bör, självfallet med en kontinuerlig omprövning av anhållningsskäl, effektivt använda den tid som anhållningsfristen medger till att säkra bevisningen. Häktningframställning ska göras utan dröjsmål. I uttrycket "utan dröjsmål" ligger enligt motiven att åklagaren, om utredningen har nått "en

---

¹² I Åklagarmyndighetens tillsynsrapport [Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m. m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn](#) anges frihetsberövande av misstänkt som en av fyra faktorer som har en betydande inverkan på lagföringen. (Utvecklingscentrum Göteborg, februari 2010)

tillräcklig grad av fullbordan”, inte kan dröja med sin framställning. Utredningen får inte heller efter att häktningsframställning gjorts avstanna i avvaktan på häktningsförhandlingen.

Den som anhålls eller häktas har enligt 24 kap. 9 a § rättegångsbalken en ovillkorlig rätt att, på egen begäran, ta del av de omständigheter som ligger till grund för beslutet. Denna rätt kan inte begränsas vare sig med hänsyn till utredning av brottet eller på grund av sekretess. Det innebär att åklagaren är skyldig att redovisa de omständigheter som har haft betydelse för beslutet till misstänkt och dennes försvarare. Omständigheterna kan redovisas muntligen och misstänkt har inte rätt till kopior av t.ex. målsägandeförhöret.¹³

Reglerna om *hämtning* till förhör under förundersökning finns i 23 kap 7 § rättegångsbalken och 6 § förundersökningskungörelsen. Utrymmet att hämta annan än misstänkt till förhör är begränsat till situationer då det föreligger skäl av särskild vikt för detta. I praktiken brukar brottets svårhetsgrad få betydelse för om sådana skäl kan anses föreligga. Även om särskilda skäl skulle anses föreligga för hämtning av målsäganden är det tveksamt om en polishämtning är en bra inledning på ett målsägandeförhör.

Reella

Beslut om *husrannsakan* är nödvändigt för eftersökande av vapen, tillhyggen, fotografier, datorer och andra föremål som ska tas i beslag. Förutsättningen för beslag är att föremålen skäligen kan antas ha betydelse för brottsutredningen. Husrannsakan är som tidigare nämnts en förutsättning för undersökning av och dokumentation med foto eller videofilm av en brottsplats.

Beslag av föremål vid husrannsakan kan visa sig vara viktigt bevisning och få betydelse i den vidare utredningen vid förhör med såväl misstänkt som målsägande. Beslagen kan användas strategiskt i förhören för att ifrågasätta eller bekräfta förhörsuppgifternas tillförlitlighet.

*Skriftliga meddelande mellan misstänkt och målsäganden*¹⁴.

Beslag av skriftligt meddelande mellan misstänkt och närstående regleras i 27 kap. 2 § rättegångsbalken. Beslagsförbudet avser inte själva mediet, t ex mobiltelefonen utan enbart meddelande mellan närstående. Det innebär att telefonen kan tas i beslag och undersökas för att säkra eventuell övrig bevisning t ex fotografier. Skriftliga och elektroniska meddelande, t.ex. brev och sms mellan makar, får inte tas i beslag om det inte rör brott med minst två års fängelse i straffskalan. Målsäganden har dock möjlighet att avstå från det skydd som bestämmelsen ger och lämna sitt samtycke till att polisen t.ex. tömmer mobiltelefonen på information. Målsäganden ska informeras om skyddet för meddelande mellan närstående och polisen bör i en promemoria

---

¹³ [RättsPM 2014:1](#) Misstänkts rätt till insyn vid frihetsberövande m.m.

¹⁴ [Beslag – en handbok, avsnitt 4 jämte avsnitt 12](#)

dokumentera att sådan information har lämnats. Polisen bör även dokumentera om målsäganden avstår från skyddet.

Om målsäganden till polis överlämnar t.ex. brev eller telefon som innehåller meddelanden med hot avstår målsäganden därigenom från det skydd för förtroligheter som förbudet mot beslag ger.¹⁵ Åklagaren eller polisen kan därför i denna situation ta brevet och telefonen i beslag. Även i de här fallen kan det vara bra att dokumentera i t.ex. beslagsprotokollet att målsäganden avstått från skyddet.

Motsvarande gäller för en misstänkt, vars brev eller meddelanden inte kan tas i beslag utan samtycke, när utredningen rör brott mot närstående. Även en misstänkt kan avstå från skyddet och om en misstänkt frivilligt lämnar ifrån sig t. ex. brev eller telefon som innehåller meddelanden gäller samma regler som för målsäganden.

Ett skriftligt meddelande mellan närstående som har påträffats hos tredje man kan tas i beslag.¹⁶

Är misstänkt häktad och har åklagaren fått tillstånd till restriktioner kan de brev som innehåller hot och som misstänkt sänder till målsäganden inte tas i beslag i samband med brevgranskning. Däremot kan brevet naturligtvis hållas kvar av åklagaren om innehållet utgör en otillbörlig påverkan mot målsäganden.

2.3.6 SOS-samtal och händelserapport

Inspelningar av telefonsamtal till SOS eller till polisens ledningscentral som målsäganden eller annan gjort i samband med gärningen kan utgöra bra stödbevisning vid en huvudförhandling. Dessa inspelningar inhämtas antingen från polisens regionalledningscentraler (RLC) eller i fall av allvarigare brott från SOS Alarm.

Om inspelningar saknas kan i stället polisens händelserapporter innehålla värdefull information om t.ex. vem som ringt ett visst larmsamtal och vad som sagts i samtalet.

SOS Alarm är ett aktieföretag som på statens uppdrag svarar för nödnumret 112 inom Sverige. Eftersom bolaget inte är en myndighet och inte heller ett företag som i offentlighets- och sekretesslagens mening är jämförbart med myndighet gäller inte den lagens bestämmelser för information som är lagrad hos SOS Alarm. Någon lagstadgad skyldighet för SOS Alarm att tillhandahålla polisen material eller uppgift om enskilda telefonsamtal finns inte. Bolaget hänvisar vid sin hantering av bandinspelningar och samtal till lag

---

¹⁵ JO 2001-11-19, Dnr. 969-2001, s.8

¹⁶ Kommentaren till 27 kap. 2 § rättegångsbalken.

(1981:1104) om verksamhet hos vissa regionala alarmeringscentraler¹⁷, vari stadgas att uppgifter lagrade hos alarmeringscentraler som angår enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden eller förebyggandet och beivrandet av brott inte obehörigen får röjas. Lagen innehåller inte någon sekretess- eller tystnadsbrytande bestämmelse. SOS Alarm har, för att möta brottsutredande myndigheters intresse av inspelningarna, i en bolagsintern instruktion beslutat att utlämnande kan ske om det rör sig om utredning av en brottsmisstanke med minst två år i straffskalan. Instruktionen innehåller inte någon möjlighet att genom målsägandens medgivande bryta tvåårsregeln.¹⁸

2.3.7 Rättsintyg

Skador på målsägande och misstänkt

Det är viktigt att i största möjliga utsträckning inhämta rättsintyg under förundersökningen och inte nöja sig med inhämtande av läkarjournaler. Rättsmedicinalverket kan göra en rättsmedicinsk bedömning av skadorna och utfärda rättsintyg antingen på ett skriftligt underlag, som exempelvis journalanteckningar och fotografier på skadorna eller efter en särskild läkarundersökning i syfte att utfärda rättsintyg.

En läkarundersökning i syfte att utfärda rättsintyg är, till skillnad från en vanlig läkarundersökning, inriktad på utredning och dokumentation av alla relevanta skador, såväl färskas som av äldre datum, och inte enbart på behandling av en akut skada. Den är således mer omfattande än ett läkarbesök i vårdsyfte. Vidare besvarar den frågan om orsaken till skadebilden, dvs. ifall de fynd eller avsaknad av fynd som konstaterats kan sägas överensstämma med målsägandens eller misstänkts uppgifter. Detta har betydelse t.ex. vid invändningar om nödvärn eller alternativa händelseförlopp.

Den dokumentation som ibland sker genom att polis videofilmar eller fotografier färskas skador bör om möjligt kompletteras med en efterföljande läkarundersökning för att säkerställa en bättre skadedokumentation och därmed också ett bättre underlag för den rättsmedicinska bedömningen.

En läkarundersökning för dokumentation av skador bör genomföras snarast möjligt. Vissa skador – t.ex. blåmärken – uppvisar inte synliga symptom förän viss tid efter skadans uppkomst. Det kan därför ibland finnas anledning att avvakta med undersökningen eller upprepa den när skadan väl är synlig.

Målsägandens samtycke till läkarundersökning

---

¹⁷ En särskild utredare har fått i uppdrag att analysera och föreslå hur en nationell alarmeringsfunktion ska kunna inrättas. I uppdraget ingår även att se över alarmeringsfunktionens vittnes- och editionsplikt samt annan uppgiftsskyldighet gentemot bl.a. domstolar och brottsbekämpande myndigheter. Utredningen ska lämna sitt slutbetänkande i december 2017. Dir. 2015:113 jämte tilläggsdirektiv Dir. 2017:23

¹⁸ De rättsliga möjligheterna att få tillgång till information under förundersökning framgår vidare av [RättsPM 2007:19](#).

Läkarundersökning i syfte att utfärda ett rättsintyg som avser en målsägande får inte utföras utan hans eller hennes samtycke (4 § lagen (2005:225) om rättsintyg).

Målsägandens samtycke till rättsintyg

Ett rättsintyg får normalt inte utfärdas utan den enskildes samtycke (5 § första stycket lagen om rättsintyg).

Ett rättsintyg som avser *en målsägande* får utfärdas utan samtycke (5 § andra stycket p 1-4 lagen om rättsintyg)

1. vid misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse ett år eller försök till brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse två år (t.ex. grov misshandel och försök till våldtäkt)
2. vid misstanke om försök till brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år om gärningen har innefattat ett försök till överförande av sådan allmänfarlig sjukdom som avses i 1 kap. 3 § smittskyddslagen (2004:168)
3. vid misstanke om brott enligt 3 kap., 4 kap. eller 6 kap. brottsbalken eller brott som avses i lagen (1982:316) med förbud mot könsstympning av kvinnor, mot någon som inte fyllt 18 år eller
4. om uppgifter, för vilka gäller sekretess enligt 25 kap. 1-5 §§ offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patient- säkerhetslagen (2010:659) har lämnats ut till en polismyndighet eller åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

Polis eller åklagare som, med samtycke från målsäganden, fått del av uppgifter t.ex. i en läkarjournal från ett besök inom sjukvården får inhämta ett rättsintyg över dessa uppgifter även om målsägande återkallar sitt samtycke.¹⁹ Åklagaren och polisen bör därför prioritera inhämtande av läkarjournal tidigt i utredningen för att kunna säkra denna bevisning.

Om målsäganden, t.ex. på grund av medvetlöshet efter en misshandel, är ur stånd att själv lämna samtycke finns möjligheten att begära att rätten förordnar en god man.²⁰

Misstänkts skador

Misstänkt kan läkarundersökas utan samtycke men det kräver beslut om kroppsbesiktning.

Ett rättsintyg som avser *den som är misstänkt för brott* får utfärdas utan samtycke (5 § tredje stycket p 1-2 lagen om rättsintyg)

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller

---

¹⁹ Prop. 2004/05:64 s. 61.

²⁰ Prop. 2004/05:64 s. 33

2. om annan undersökning än kroppsbesiktning har ägt rum och det föreligger misstanke om sådant brott som avses i 5 § andra stycket p. 1-3 lagen om rättsintyg ovan.

Vem utfärdar rättsintyg?

Enligt lagen och förordningen om rättsintyg gäller att rättsintyg som huvudregel ska inhämtas från läkare vid rättsmedicinsk avdelning. Rättsmedicinalverket har i januari 2017 infört ett nytt system i syfte att höja kvaliteten på rättsintygen. Rättsmedicinalverket har timanställt och utbildat läkare, som ska genomföra undersökning och dokumentation av skador på målsäganden och misstänkt. Dessa läkare kallas forensiska dokumentationsläkare (FD-läkare). På sikt ska det finnas FD-läkare att tillgå i stora delar av landet. FD-läkaren kommer att skicka sitt material till Rättsmedicinalverket, där en rättsläkare gör bedömningen och utfärdar själva rättsintyget. Systemet är tänkt att framför allt kunna användas på de platser där det inte finns någon rättsläkarstation.²¹ En lista med FD-läkarnas kontaktuppgifter finns publicerad på Rånet.

Rättsintyg kan inhämtas av annan legitimerad läkare om det finns särskilda skäl. Sådana särskilda skäl kan finnas i akuta situationer då vårdande insatser krävs omedelbart, vid misstanke om sexualbrott då en omedelbar gynekologisk undersökning krävs för spårsäkring eller om någon läkare som enligt huvudregeln ska utfärda rättsintyg inte finns tillgänglig och undersökningen av något skäl inte kan vänta.²²

Underlag för rättsintyg

Åklagaren har ansvaret för att läkaren får tillgång till relevant material från förundersökningen, även eventuella läkarjournaler från tidigare besök. Som framgår av 8 § lagen om rättsintyg ska den myndighet som har beslutat att inhämta ett rättsintyg tillhandahålla den som ska utföra undersökningen eller utfärda rättsintyget det underlag som behövs.

För att ge läkaren bästa möjliga förutsättningar att utfärda ett användbart rättsintyg bör begäran om intyg innehålla en konkret frågeställning om vad rättsintyget förväntas ge svar på och en beskrivning av de versioner av händelseförloppet som lämnats under utredningen.

2.3.8 Övrig stödbevisning

Stödbevisning i övrigt utgörs ofta av *vittnesförhör* med närstående eller vänner till misstänkt och målsäganden. Närstående är inte skyldiga att vittna (och om närstående till misstänkt väljer att göra det avlägger de inte ed) medan vänners utsagor i bevishänseende i viss mening kan sägas vara smittade av deras relation till misstänkt eller målsäganden.

---

²¹ [Rånet ämnessidan Rättsintyg, där även en lista på aktuella FD-läkare publiceras.](#)

²² Prop. 2004/05:64 s. 59 ff.

Denna typ av vittnesbevisning är inte sällan den enda stödbevisning i ärenden rörande våld i nära relation. Det är därför viktigt att förhör genomförs med alla som kan tänkas ha information oaktat deras relation till målsägande eller misstänkt.

Problem kan uppstå i situationer när gemensamma minderåriga barn ska höras som vittne vid brottsmisstanke som rör ena föräldern mot den andre. Om barnet är under 15 år avgör vårdnadshavaren eller, om det finns två vårdnadshavare, vårdnadshavarna gemensamt om barnet redan under förundersökningen ska använda sin rätt enligt 36 kap. 3 § rättegångsbalken att avstå från att vittna. Detta gäller även om vårdnadshavaren är misstänkt. En konsekvens av detta är att en vårdnadshavare ensam kan förhindra ett förhör med barnet även om den andre vårdnadshavaren skulle vara positiv till förhöret. Ett barn som är 15 år eller äldre bestämmer självständigt om det ska använda sig av sin rätt enligt 36 kap. 3 § rättegångsbalken.²³

Om det finns förutsättningar att hålla förhör med barnet ska åklagaren också göra en bedömning av om det är lämpligt med beaktande av vad som är bäst för barnet. Med barnets bästa som utgångspunkt är det tveksamt om ett barn ska behöva höras i bevis syfte mot sina föräldrar. Om barnet uttryckt en tydlig vilja att berätta och bedömningen görs utifrån barnets ålder och mognad att det är lämpligt kan det dock finnas skäl att höra barnet. Även brottets svårhetsgrad kan ha betydelse vid den samlade bedömningen av om ett barn ska höras som vittne.²⁴

Det förekommer att en person som närvarar vid förhör med målsäganden under förundersökningen i egenskap av stödperson senare visar sig vara den enda eller den mest betydelsefulla stödbevisning i utredningen. Det är därför viktigt att vara observant på detta vid bedömningen av om stödpersonen ska tillåtas sitta med vid målsägandeförhöret eller inte. Stödpersonen bör tillfrågas om han eller hon har information att lämna om brottsmisstanken. Om så är fallet ska stödpersonen inte få närvara vid målsägandeförhöret eftersom värdet av bevisningen då riskerar att försvagas eller försvinna helt (se vidare om stödperson under avsnitt 2.5.2).

Dokumentation från bl.a. socialtjänsten och uppgifter från kvinnojourer kan utgöra stöd för målsägandens berättelse även om handlingarna inte innehåller uppgifter om att målsäganden sagt sig vara utsatt för brott.

Dokumentation som målsäganden själv har tillgång till i form av *dagboksanteckningar, chatkonversationer, sociala medier, mail, telefonmeddelanden och sms* kan utgöra värdefullt stöd för målsägandeuppgifterna. För att säkra denna bevisning krävs ofta att målsägandens mobiltelefon och dator under-

---

²³ [RättsPM 2014:3 Barn som vittnen i brottmål.](#)

²⁴ [Handbok, Handläggning av ärenden gällande övergrepp mot barn](#) samt [RättsPM 2014:3 Barn som vittnen i brottmål.](#)

söks och töms på information. Kom ihåg förbudet mot att ta skriftliga meddelanden mellan närstående i beslag om det inte rör brott med minst två års fängelse i straffskalan och att målsäganden har möjlighet att avstå från skyddet.²⁵

2.4 Målsägandeförhöret

2.4.1 Målsägandens berättelse

Den huvudsakliga bevisningen vid lagföring av brott i nära relation är som regel målsägandens berättelse.

Av praxis följer att målsägandens utsaga kan läggas till grund för en fällande dom *under förutsättning* att utsagan bedöms tillförlitlig i belysning av övrig bevisning i målet. Målsägandens uppgifter ska därför bedömas i belysning av den tilltalades uppgifter, eventuella vittnesförhör, eventuell teknisk bevisning och övriga omständigheter i målet. Exempel på omständigheter (stödbevisning) som bekräftar målsägandens utsaga kan utgöras av förhör med personer som hört målsäganden berätta om brottet. Den stödbevisning som måste finnas för en fällande dom ska därtill till sin karaktär vara av ett robust slag.

Den centrala roll målsägandeförhöret har som bevismedel medför att dokumentationen av förhöret under förundersökningen måste vara av hög kvalitet.

2.4.2 Direktiv

Det är polisens uppgift att hålla förhör under en förundersökning. Åklagaren har emellertid i egenskap av förundersökningsledare ansvaret för hur förhöret genomförs och dokumenteras. För att bl.a. utreda om det finns stödbevisning eller om gärningarna har varit ägnade att allvarligt skada självkänslan kan det finnas anledning att ge direktiv om att vissa frågor ska ställas, t.ex. om målsägandens sociala situation och om barn varit närvarande vid brotten.

Det kan också i vissa fall vara lämpligt att lämna direktiv om formerna för förhöret t.ex. om det finns behov av tolk, om målsäganden har en funktionsnedsättning eller det finns tecken på hedersproblematik.

Brottsförebyggandet rådet har i en kartläggning konstaterat att det i 60 % av anmälda våldtäkter i nära relation även anmälts andra brott, exempelvis misshandel och olaga hot.²⁶ Mot denna bakgrund bör de brottsoffer som anmäler brott i nära relation tillfrågas om de utsatts även för sexuella övergrepp.

---

²⁵ 27 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken och avsnittet 2.3.5 om tvångsmedel.

²⁶ BRÅ:s Rapport 2005:7 s. 28.

Efter anmälan men före det första förhöret med målsäganden bör ett målsägandebiträde ha förordnats och beretts möjlighet att närvara vid förhöret.

2.4.3 Videoförhör

Det finns fördelar med att dokumentera målsägandeförhör på video ur såväl lagföringssynpunkt som brottsofferperspektiv.

För åklagare utgör ett videofilmade förhör en god möjlighet att driva förundersökningen vidare även om målsäganden senare inte vill medverka. Om målsäganden ändrar eller tar tillbaka tidigare lämnade uppgifter kan åklagaren åberopa dessa genom uppspelning av videoförhöret vid rättegången.²⁷ Genom att ta del av videoförhöret i stället för förhørsutskriften får domstolen en bättre möjlighet att bedöma uppgifternas tillförlitlighet i förhållande till eventuellt avvikande uppgifter vid huvudförhandlingen. Videofilmade förhör kan även få betydelse för åklagarens beslut under förundersökningen. En åklagare som inte närvarat vid målsägandeförhöret får nämligen ett bättre underlag inför beslutet i åtalsfrågan.

För brottsoffret kan det vara en trygghet att veta att uppgifterna finns dokumenterade på videoband om brottsoffret senare i processen inte skulle orka berätta om händelsen.

Under pågående förundersökning kan ofta en sammanfattning av det videofilmade förhöret redovisas i en promemoria och utgöra tillräckligt beslutsunderlag för den fortsatta förundersökningen. Observera även möjligheten att skriva ut delar av förhör i sammanfattning och delar i dialogform. Det resurskrävande arbete som utskrift av ett förhör i dialogform innebär kan därför ibland avvaras.

2.4.4 Åklagares närvaro

För att en riktig bedömning av målsägandeuppgifterna ska kunna ske, kan det ibland krävas att åklagaren är närvarande vid förhör med målsäganden t.ex. om målsäganden har en funktionsnedsättning, är ung eller det finns tecken på hedersproblematik. Genom att närvara vid förhöret får åklagaren möjligheten att ställa kompletterande frågor direkt till målsäganden. På så sätt får åklagaren tillgång till ett bättre beslutsunderlag inför beslut om bland annat skäligen misstanke, sannolika skäl och tillräckliga skäl för åtal.

2.4.5 Plats för förhör

Åklagaren bör överväga alternativ plats för förhör med målsäganden om han eller hon har uttryckt önskemål om det eller om det av andra skäl framstår som mer lämpligt. Målsäganden kan t.ex. höras i sin bostad, kontor eller annat ställe som för målsäganden är praktiskt tillgängligt eller uppfattas som

---

²⁷ 36 kap. 16 § andra stycket jämfört med 37 kap. 3 § rättegångsbalken

lugnt. Om det är fråga om yngre målsäganden eller målsäganden med funktionsnedsättning kan man överväga förhör i ett barnförhørsrum eller annat särskilt anpassat rum.

Kom ihåg att målsägandeförhör som har hållits i anslutning till ett anmälningstillfälle med anledning av ett akut ingripande, exempelvis i målsägandens eller misstänkts bostad, normalt bör kompletteras med ett efterföljande förhör i lugn miljö i närvaro av målsägandebiträdet.

2.4.6 Telefonförhör

Telefonförhör med målsägande och misstänkt bör tillgripas endast i undantagsfall, t.ex. för att komplettera enstaka tidigare lämnad uppgift. Om målsäganden i telefonsamtal uppger att han eller hon fortsättningsvis inte vill medverka i förundersökningen bör uppgiften följas upp vid ett personligt förhör hos polisen (se nedan under avsnitt 2.6).

2.4.7 Uppläst och godkänt

Exakt lydelse av förhörsuppgifter lämnade vid polisförhör kan få stor betydelse i de ärenden målsäganden inte vill medverka vid huvudförhandlingen eller lämnar en berättelse som avviker från tidigare lämnade uppgifter. Utskrifter av förhörsuppgifterna kan då tillsammans med övrig bevisning i vissa fall vara tillräckliga för att leda till en fällande dom i domstol. Genom att målsäganden godkänner i polisförhör nedtecknade uppgifter kan åklagare också bemöta invändningar vid huvudförhandlingen om att förhören är felaktigt nedtecknade i förundersökningsprotokollet. Ytterst finns möjligheten att åberopa förhørsledaren som vittne att höras om omständigheterna kring förhöret.

2.5 Målsägandebiträde och stödperson

2.5.1 Målsägandebiträde

Som tidigare nämnts ställs det höga krav på målsägandeuppgifternas fullständighet och tillförlitlighet eftersom uppgifterna utgör den huvudsakliga bevisningen i ärenden om brott i nära relation. Detta innebär att det ställs höga krav på målsäganden i utredningen och lagföringen av aktuella brott.

Det kan emellanåt, bl.a. på grund av objektivitetsplikten, vara svårt för åklagare att möta målsägandens behov av stöd under förundersökning och vid rättegång. För att på bästa sätt tillgodose målsägandens behov av hjälp och stöd samt ge målsäganden bästa förutsättningar att lämna sina uppgifter är det därför viktigt att ett målsägandebiträde förordnas i ett tidigt skede av förundersökningen. Detta innebär att frågan om målsägandebiträde måste ställas till målsäganden så tidigt som möjligt, helst redan på brottsplatsen eller vid

anmälningsupptagningen. Ett målsägandebitråde är en mycket viktig framgångsfaktor för lagföringen av brott i nära relation.²⁸ Det kan dock påpekas att åklagarens objektivitetsplikt inte utgör något hinder mot ett gott bemötande.²⁹

Målsäganden ska enligt 13 a § förundersökningskungörelsen så snart som möjligt bl.a. underrättas om de regler som gäller för förordnande av målsägandebitråde. Sådan information lämnas inte sällan vid anmälningsupptagningstillfället. Anmälningstillfället kan av olika anledningar vara en turbulent situation för målsäganden och det är inte säkert att målsäganden kan tillgodogöra sig all information som lämnas vid detta tillfälle. Det ligger i förundersökningsledarens intresse att försäkra sig om att informationen om målsägandebitråde verkligen når fram till målsäganden. Har frågan inte ställts på brottsplatsen eller vid anmälningsupptagningen bör åklagaren rutinmässigt i sitt första direktiv i ärendet uppmana polisen att, innan första förhöret hålls, muntligt informera målsäganden om möjligheten till målsägandebitråde. Målsäganden bör samtidigt tillfrågas om biträde önskas och om så är fallet om målsäganden kan godta det biträde rätten förordnar eller själv anger en person. Det är viktigt att informationen lämnas på ett lättbegripligt och enkelt sätt, så att målsägandens förstår att det handlar om "en egen advokat".

2.5.2 Stödperson

Oavsett om det förordnats målsägandebitråde eller inte kan målsäganden ha behov av och önskemål om en stödperson. En stödperson är en lämplig person som har rätt att följa med en målsägande som personligt stöd under förundersökning och rättegång.³⁰

Mer utförlig information om målsägandebiträdesinstitutet och möjligheten att förordna en stödperson för målsäganden finns i handboken Bemötande av brottsoffer.³¹

2.6 Målsäganden som inte vill medverka

Målsägandens vilja och förmåga att medverka i en utredning kan växla under utredningens gång och vara beroende av många olika faktorer som t.ex. bemötande från myndigheter och anhöriga, förekomsten av bevisning som stöder målsägandens uppgifter samt hans eller hennes sociala situation.

---

²⁸ I Åklagarmyndighetens tillsynsrapport [Tvångsmedelsanvändning och beslutsfrister m.m. vid vålds- och sexualbrott i nära relation och mot barn](#) anges förordnande av målsägandebitråde eller särskild företrädare för barn som den starkaste framgångsfaktorn för lagföringen.

²⁹ [Handbok, Bemötande av brottsoffer](#).

³⁰ 20 kap. 15 § första stycket och 23 kap. 10 § femte stycket rättegångsbalken.

³¹ Handbok, [Bemötande av brottsoffer](#)

Åklagaren bör därför, när målsäganden uttryckt att han eller hon inte kan eller vill medverka i förundersökningen, göra en samlad värdering av den bevisning som finns för att avgöra vilken betydelse målsägandens inställning har för den fortsatta förundersökningen. Kan brott styrkas genom de förhörsuppgifter och övrig bevisning som redan har säkrats? Finns det utredningsåtgärder att vidta oavsett målsägandens medverkan? Det finns nämligen många exempel på brottsutredningar som trots bristande medverkan från målsägandens sida kunnat drivas vidare till åtal och fällande dom eftersom annan bevisning säkrats och dokumenterats effektivt.

Det är självklart att det har betydelse vid vilken tidpunkt i förundersökningen den ändrade inställningen uppkommer. Det är svårare att driva en förundersökning vidare som inte ens innehåller ett ordentligt målsägandeförhör med en beskrivning av brottsmisstanken. Även i dessa situationer bör emellertid beaktas att målsäganden kan ändra inställning till sin medverkan.

Enbart det förhållandet att målsäganden inte vill medverka i utredningen bör inte medföra att förundersökningen omedelbart läggs ned. Ny stödbevisning eller en förändrad social situation för målsäganden kan bidra till att motivera honom eller henne att medverka i utredningen igen.

Om åklagaren bedömer att målsägandens ovilja eller oförmåga att medverka har en avgörande betydelse för om förundersökningen kan bedrivas vidare bör målsäganden alltid kallas till ett förhör där han eller hon är personligen närvarande. Det är nämligen viktigt att utreda att det är målsäganden själv som gett uttryck för ovilja eller oförmåga att medverka vidare i utredningen. Vid ett telefonförhör kan det inte uteslutas att målsäganden kan vara utsatt för påtryckningar eller hot från misstänkt eller andra.

Inför förhöret ska åklagaren överväga att göra en framställan om målsägandebiträde, om sådant inte redan finns. Åklagaren ska vidare försäkra sig om att målsägandebiträdet har möjlighet att träffa målsäganden inför eller att närvara vid förhöret. Vid förhöret ska målsäganden tillfrågas om de uppgifter som han eller hon eventuellt redan lämnat i utredningen är korrekta och om anledningen till att han eller hon ändrat sin inställning. Det kan vara värdefullt att åklagare närvarar vid detta förhör för att ge stöd åt förhørsledaren och ställa egna frågor till målsäganden.

Vid förhöret ska begreppet "återtagande av anmälan" inte användas. Målsäganden ska alltså exempelvis inte tillfrågas "om han eller hon vill hålla fast vid sin anmälan" eller om anledningen till att han eller hon vill "återta anmälan". Begreppet antyder felaktigt att brott i nära relation är angivelsebrott vars utredande i formell mening är beroende av målsägandens vilja eller förmåga att medverka. Däremot är det viktigt att utreda om målsäganden står fast vid tidigare lämnade uppgifter eller inte.

Som nämns nedan under avsnitt 2.8 är utgångspunkten att en skäligen misstänkt person alltid ska delges och höras. Detta gäller som huvudregel även om målsäganden uttryckt ovilja att medverka i utredningen.

2.7 Hedersproblematik³²

Denna handbok är inte avsedd att närmare redogöra för hedersbegreppet eller de särskilda överväganden som hedersproblematiken aktualiserar.

Åklagare som hanterar brott i nära relation måste dock vara medvetna om att hedersproblematik kan förekomma i aktuella ärenden. Det kan handla om att gärningarna i sig är hedersrelaterade eller att gärningarna begås i hedersrelaterad miljö. Handläggningen av dessa ärenden skiljer sig från ärenden som inte är hedersrelaterade och åklagare kan behöva göra särskilda riskbedömningar och hänsynstagande.

För att hedersproblematiken överhuvudtaget ska bli synlig i enskilda brottsutredningar måste åklagare som handlägger brott i nära relation vara uppmärksamma på när en gärning begåtts i hedersrelaterad miljö och särskilja hedersrelaterade gärningar från andra. Hederspräglade miljöer kan identifieras genom att familjeförhållandena i det enskilda fallet utreds. För att ta reda på om en gärning utgör ett hedersrelaterat brott bör åklagaren ställa sig frågan om vad *motivet* till en viss gärning är och utreda detta motiv. Motivet kan utredas genom att i förhör med målsäganden, misstänkt och familjemedlemmar ställa frågor om exempelvis vad som skulle hända om målsäganden – om det är en kvinna - umgicks med män eller klädde sig som hon ville, d.v.s. frågor som rör utrymmet att självständigt göra personliga val. Motivet utgör dock i och för sig inte ett brottsrequisit, men de bakomliggande förhållandena och syftet med gärningen kan självklart ha stor betydelse och behöva belysas.

2.8 Förhör med misstänkt

Om skälig misstanke föreligger mot en viss person är utgångspunkten att personen ska delges misstanken och höras om den. Misstanken ska vara så preciserad som möjligt. En preliminär gärningsbeskrivning kan utgöra underlag för delgivning av misstanken. Om det föreligger misstanke om flera olika brottsfall eller brott ska den misstänkte höras separat mot varje händelse för tydlighetens skull. Förutom möjligheten att misstänkt i förhöret erkänner brott kan misstänkt lämna uppgifter som för utredningen framåt på annat sätt. Det är också viktigt att misstänkt, i vart fall senast vid slutförhöret, höras mot de uppgifter som framkommit i utredningen, målsägandens uppgifter, skadedokumentation, vittnesförhör etc. Det är också bra att vid slutförhöret redovisa vilka händelser/gärningar som åklagaren har för avsikt att eventuellt väcka åtal för samt slutlig rubricering. Misstänkt har en rätt att försvara sig och ett berättigat intresse av att lämna sin version av ett påstått brott. Som förundersökningsledare bör man inte ha en förutfattad mening om misstänkts

---

³² För ytterligare information om hedersproblematik, handbok [Hedersrelaterat våld](#)

inställning till brottsmisstankarna och till vilka uppgifter som kommer att lämnas vid förhöret och av denna anledning avstå från förhöret.

Som förundersökningsledare kan det vara bra att kontrollera om det finns omständigheter kring misstänkt som kan påverka förhöret t.ex. behov av tolk eller en funktionsnedsättning.³³

2.9 Kontroll av nedlagda förundersökningar och åtalade gärningar

I inledningen av en förundersökning om brott i nära relation ska åklagaren kontrollera om det tidigare har lagts ned förundersökningar på grunden att brott inte kan styrkas. Den nya förundersökningen kan utgöra sådana nya omständigheter i förhållande till den nedlagda förundersökningen att det är möjligt att göra en annan bedömning av bevisläget i den nedlagda utredningen. Ett återupptagande av förundersökningen bör då övervägas. Den tidigare förundersökningen kan i sin tur innehålla uppgifter som har betydelse för utredning av den nyanmälda brottsligheten.

2.10 Sidomaterial³⁴

Om åklagaren vid sammanställningen av förundersökningsprotokollet inför åtalsbeslutet gör bedömningen att visst material som inhämtats med anledning av brottsmisstanken inte ska ingå i protokollet, ska misstänkt och eventuell försvarare underrättas om att sådant sidomaterial finns. Det ska även antecknas i förundersökningsprotokollet att sidomaterial finns.³⁵

2.11 Återkoppling till polisen

Det är viktigt att åklagaren lämnar kontinuerlig återkoppling till polisen avseende utfört arbete. Såväl positiv kritik när en ingripande- eller utredningsåtgärd varit bra som konstruktiv kritik i avsikt att undvika upprepningar av misstag bidrar till en förbättring av kvaliteten i förundersökningarna.

---

³³ 23 kap. 16 § rättegångsbalken jfr 33 kap. 9 § rättegångsbalken angående misstänkts rätt att få handlingar översatta under förundersökningen. I normalfallet räcker det med en muntlig översättning via tolk. Polisen ska ombesörja detta.

³⁴ [RättsPM 2008:4](#) angående partsinsyn och [RättsPM 2014:1](#) Misstänkts rätt till insyn vid frihetsberövande m.m.

³⁵ 20 § FUK, lagändring från 1 april 2017

2.12 Anmälan till Socialstyrelsen när målsäganden avlidit på grund av våld i nära relation

2.12.1 Bakgrund

Socialstyrelsen ska genomföra en utredning när ett brott har begåtts mot en vuxen av en närstående eller tidigare närstående person och målsäganden har avlidit med anledning av brottet.³⁶ Syftet med utredningarna är att ge underlag för förslag till åtgärder som förebygger att

1. barn far illa, eller
2. kvinnor och män utsätts för våld eller andra övergrepp av närstående eller tidigare närstående personer.

2.12.2 Underrättelseskylldigheten

Åklagaren är skyldig att underrätta Socialstyrelsen i dessa fall. Underrättelsen ska ske

1. Vid beslut att inte inleda eller att lägga ned en förundersökning eller en utredning enligt 31 § LUL.
2. Även andra beslut som innebär att en åklagare avslutar en förundersökning eller utredning enligt 31 § LUL utan åtal eller bevistalan enligt 38 § LUL.
3. Om åtal eller bevistalan väckts ska åklagaren, efter att domstolens dom eller slutliga beslut har vunnit laga kraft, underrätta Socialstyrelsen om domen eller beslutet.

2.12.3 Underrättelsens innehåll och mottagare³⁷

Närmare information om vad underrättelsen ska innehålla och till vem den ska skickas finns på Rånet. Där finns även en blankett som kan användas för underrättelsen. Underrättelsen ska diarieföras i Cåbra.

---

³⁶ 2 a § lag om utredningar avseende vissa dödsfall (SFS 2011:1111)

³⁷ Rånet, Brotts i nära relation, [underrättelseskylldighet för åklagare](#).

3 Barn som bevittnar våld³⁸

Sverige har genom ratificerandet 1990 av FN:s konvention (den 20 november 1989) om barnets rättigheter åtagit sig att vidta alla lämpliga lagstiftnings-, utbildnings-, administrativa och sociala åtgärder för att skydda barn mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld medan barnet är under omvårdnad av förälder eller annan person som ansvarar för barnets vård. Konventionen avser med barn människor under 18 år.

Det finns ett uppenbart intresse att skydda barn som bevittnar våld som begås av en förälder mot en annan. Barn som är vittnen till pågående övergrepp från en förälder mot en annan är dock enligt nuvarande lagstiftning inte brottsoffer i straffrättslig mening.³⁹

Intresset av att skydda barn från att bevittna våld beaktas istället genom den särskilda straffskärpningsgrund i 29 kap. 2 § 8 p brottsbalken som medger straffskärpning om ett brott varit ägnat att allvarligt skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. I förarbetena inför lagändringen angavs att straffskärpningsgrunden bör omfatta inte bara fall då barnet är målsägande i förhållande till förövaren utan också fall när brottet förövats i närvaro av ett barn så att barnet bevittnar att en närstående blir slagen.⁴⁰ Barn som lever under sådana förhållanden blir vittnen till våldet också genom att höra slag, skrik och annat som sker under våldsutövningen samt genom sina iakttagelser av blåmärken och andra skador hos målsäganden.

Barn som har bevittnat ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person har under vissa förutsättningar rätt till brottsskadeersättning. Det som framför allt avses är att barnet bevittnat våld och hot i en nära relation. Särskilt är det den skada, kränkning och fara som brottet kan antas ha skapat som ska beaktas. Allvaret i det eller de brott som barnet bevittnat avgör ersättningens storlek. För närmare information om förutsättningarna för ersättning och ersättningsnivåerna i enskilda fall, se Brottsoffermyndighetens hemsida.⁴¹

---

³⁸ [RättsPM 2014:3](#) Barn som vittnen i brottmål

³⁹ NJA 2005 s. 712 samt [RättsPM 2005:7](#). Målet gällde bl. a. grov kvinnofridskränkning och fråga om gärningspersonen gjort sig skyldig till ofredande genom att låta makarnas barn bevittna våld och hot mot mamman. HD besvarade frågan nekande och ogillade åtalet i den delen.

⁴⁰ Prop. 2002/03:53 s 71.

⁴¹ <http://www.brottsoffermyndigheten.se>.

Möjligheten att beakta barnperspektivet vid straffmätningen och barnets rätt till ersättning för att ha bevittnat brott i en nära relation kräver att förundersökningen innehåller en god dokumentation om att barn varit närvarande vid brottet och några enkla uppgifter om vad som hänt. Enligt 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948) ska uppgift om att det funnits ett barn som har bevittnat brottet och i så fall var barnet har befunnit sig antecknas i förundersökningsprotokollet. Dokumentationen bör lämpligen ske genom att ingripande polis i sin avrapporteringspromemoria anger att barn varit närvarande vid brottet och att polisen ställt några korta frågor till barnet, t.ex. "Vad heter du? Vad är det som har hänt? Har någon gjort dig illa? Kan jag hjälpa dig med något?" Svaren på dessa korta frågor dokumenteras därefter lämpligen i promemorian. Det är viktigt att påpeka att något formellt förhör med barnet inte ska hållas.

Åklagaren bör se till att barnets uppgifter blir processmaterial vid kommande rättegång, t ex genom att åberopa rapporterade polis som vittne. Det är också möjligt att ställa frågor både till målsäganden och misstänkt om barn vistas i hemmet, hur gamla dessa barn är och var de befunnit sig vid de aktuella brottstillfällena. Det är viktigt att uppgifterna om att barn bevittnat våld eller hot mot närstående antecknas i domen för att brottskadeersättning till barnet ska kunna utgå.

Som framgår av avsnittet om åtal, se avsnitt 5, är det en fördel att åklagaren redan i gärningspåståendet anger om någon särskild straffskärpningsgrund, t.ex. den som rör barn, är aktuell.

4 Särskilt om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning⁴²

4.1 Allmänt om straffbestämmelsens syfte

I förarbetena till fridskränkingslagstiftningen uttalades att bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning har föranletts av behovet att ytterligare understryka allvaret i sådan brottslighet som riktar sig mot personer i nära relationer och som präglas av att den sammantaget är ägnad att systematiskt kränka den utsatta personen. Gärningar, som var och en för sig har ett begränsat straffvärde, får genom en markering av det särskilt straffvärda i en långvarig och upprepad kränkning av en närstående person ett högre straffvärde.

4.2 Den brottsliga handlingen

Brotten grov frids- och kvinnofridskränkning är konstruerade på så sätt att den brottsliga handlingen består av flera var och en i sig straffbelagda gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap brottsbalken eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud, vilka alla riktats mot samma målsägande under viss begränsad tid.

Genom en lagändring den 1 juli 2013 ingår även skadegörelsebrott (12 kap brottsbalken) och överträdelse av kontaktförbud (24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud) i grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning. Som grund för ändringen angavs i förarbetena bland annat att skadegörelse, inte minst när brottet riktar sig mot en närstående person med syftet att förstöra eller skada dennes egendom, många gånger måste anses utgöra ett direkt angrepp på offrets integritet. Vad gäller överträdelse av kontaktförbud ansåg regeringen visserligen att detta brott delvis har ett annat skyddsintresse än brott som riktats direkt mot person och att det formellt sett innebär en överträdelse av ett särskilt meddelat förbud, Självva syftet med kontaktförbudet är dock att skydda en enskild person.⁴³ Vidare kan en överträdelse av förbudet innebära en kränkning av den personliga integriteten hos den person som förbudet är avsett att skydda och denne har också enligt förarbeten och rättspraxis ansetts ha ställning som målsägande vid brottet. Mot den bakgrunden ansågs skäl föreligga att även låta överträdelse av kontaktförbud ingå i fridskränkingsbrotten.

---

⁴² SOU 1995:60, prop. 1997/98:55, prop. 1998/99:145, prop. 2012/13:108

⁴³ Prop. 2012/13:108 s 13 ff.

Den 1 juli 2016 infördes en ny straffbestämmelse om olovlig identitetsanvändning i 4 kap. 6 b § brottsbalken⁴⁴. Straffbestämmelsen syftar till att motverka missbruk av identitetsuppgifter samt ge skydd mot den integritetskränkning det innebär att få dessa utnyttjade. Brottet ingår som ett av delbrotten som kan konstituera grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning samt olaga förföljelse. Med identitetsuppgifter avses uppgifter som normalt används för att identifiera eller peka ut en viss fysisk person, enligt förarbetena nämns som exempel, utöver namn och person- eller samordningsnummer, födelsetid, e-postadress, ett fotografi eller ett alias. Identitetsuppgifterna ska, var för sig eller tillsammans, kunna användas för att identifiera en viss person. Det måste i varje enskilt fall bedömas om uppgiften eller uppgifterna sammantagna är tillräckliga för att identifiera en viss person.⁴⁵ För straffansvar krävs vidare att den vars identitetsuppgifter har använts drabbats av skada eller olägenhet.

Brottet grov frids- och grov kvinnofridskränkning är inte perdurerande utan består av en serie av var för sig straffbara gärningar, som preskriberas självständigt.

Av paragrafens ordalydelse framgår att det krävs att gärningspersonen begår brottsliga gärningar. Detta innebär att flera brottsliga gärningar måste vara uppe till domstolens bedömning samtidigt.

Som nämnts ovan måste flera gärningar vara uppe till domstolsprövning samtidigt. Om gärningspersonen tidigare är dömd för samma typ av brottslighet mot samma målsägande kan det dock räcka med två nya brottsliga gärningar. En enstaka ny gärning i förening med en gärning som domstol redan dömt över kan däremot inte leda till ansvar för brottet (se vidare om antal gärningar i avsnitt 4.4.1).⁴⁶

4.3 Begreppet närstående

Brottsbalken innehåller inte någon definition av begreppet *närstående*.

Vid införandet av 4 kap 4 a § brottsbalken uttalades i förarbetena att med närstående skulle i första hand avses en person med vilken gärningspersonen har eller har haft ett förhållande, exempelvis någon som är eller har varit gift med gärningspersonen eller som sammanbor eller har sammanbott med denne under äktenskapsliknande förhållanden. Närstående begreppet uppgavs också omfatta barn till gärningspersonen, barn till person som gärningspersonen bor eller har bott tillsammans med (styvbarn) eller personer som är nära släkt med gärningspersonen i egenskap av t.ex. mor, far, syster eller

---

⁴⁴ Rånet, ämnessida [olovlig identitetsanvändning](#).

⁴⁵ Prop. 2015/16:150 s. 17-18

⁴⁶ Prop. 1997/98:55 s. 131 ff.

bror. Sammanfattningsvis angavs att detta normalt innebär att gärningspersonen och brottsoffret bor eller har bott tillsammans.⁴⁷

Motivens definition av begreppet närstående är inte uttömmande. Med utgångspunkt i straffbestämmelsens allmänna syfte att ge upprepade kränkningar i nära relationer ett mer adekvat straffvärde och en mer adekvat brottsrubricering gjorde Högsta domstolen i rättsfallet NJA 2004 s. 97 tolkningen att begreppet närstående måste omfatta även fall då brott har förövats av en man mot en kvinna med vilken han utan att vara sammanboende levit i en fast parrelation. Ett liknande resonemang fördes i Hovrättens över Skåne och Blekinge, dom 2010-01-28, mål B 1822-09. Förhållandet hade inte varit av obetydlig varaktighet, paret hade tidigt i förhållandet planer på att flytta ihop, mannen bodde i princip hos kvinnan även om han inte hade nyckel till lägenheten och hade kläder och en del personliga saker i kvinnans lägenhet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge har i dom 2011-07-29, mål B 1677-11, tolkat begreppet närstående när det gäller omyndiga i en parrelation. Domstolen slog fast att parterna, 15 år gamla, varit ett par och haft en känslomässig bindning till varandra men stått under sina föräldrars eller annans vårdnad.

Detta har inneburit att ingen av dem haft någon egen bestämmanderätt i fråga om boende och ekonomi utan har i såväl dessa avseenden som i andra praktiska frågor, t.ex. övernattnings och mathållning, varit hänvisade till sina vårdnadshavare. Hovrätten konstaterade sammanfattningsvis att parterna inte har umgåtts med varandra på ett sätt som är att jämföra med ett samboförhållande. De gärningar den tilltalade har gjort sig skyldig till skulle således bedömas var för sig och inte som ett fridskränkingsbrott.

Hovrätten för Övre Norrland har i dom 2017-07-13, mål B 438-17 har kommit till samma slutsats att omyndiga i en parrelation, varav den ena, fortfarande bor hemma, inte ska betraktas som närstående, även om de tillbringat mycket tid hos den andre parten, som haft en egen bostad.

Hovrätten för Nedre Norrland har i dom 2011-12-20, mål B 1041-11, prövat begreppet närstående med hänvisning till NJA 2004 s. 97. Den tilltalade och målsäganden hade träffats på en rättspsykiatrisk klinik där den tilltalade var intagen. Vid villkorlig frigivning hämtade målsäganden den tilltalade från fängvårdsanstalten. Målsäganden gjorde slut ett antal gånger men förhållandet återupptogs efter någon vecka. De hade inte någon gemensam bostad utan var bosatta på skilda orter. De besökte varandra relativt ofta och sov över hos varandra i genomsnitt två-tre dagar per vecka, oftast i den tilltalades bostad. De uppfattade sig själva som ett par. Hovrätten fann sammanfattningsvis att de varit ett etablerat par som haft en känslomässig bindning till varandra och umgåtts med varandra på ett sätt som är jämförbart med vad som kan vara fallet i ett samboförhållande. Den tid de varit ett par uppgick

---

⁴⁷ Prop. 1997/98:55 s. 132 ff.

till över sex månader. Såväl den tiden som den tid kränkningarna pågått ansågs av hovrätten vara tillräckligt lång för att den tilltalade skulle betraktas som närstående till målsäganden i den mening som anges i 4 kap 4 a § brottsbalken.

Svea Hovrätt ansåg i RH 2016:29 att förhållandet varat under för kort tid, knappt tre månader och paret hade inte bott tillsammans, för att det skulle kunna rubriceras som grov kvinnofridskränkning eller grov fridskränkning.

Straffbestämmelsens skyddsintresse och alltså det som bör avgöra tolkningen av begreppet närstående är, vilket domstolen i 2004 års rättsfall resonerar kring, *den praktiska och känslomässiga bindningen av inte obetydlig varaktighet som kan innebära att ett brottsoffer befinner sig i en särskilt utsatt situation*. De yttre formerna kring relationen blir av underordnad betydelse. Av rättsfallet kan man dra slutsatsen att specialregleringen i 4 kap 4 a § andra stycket, då en man begått brott mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller bor eller har bott med under äktenskapsliknande förhållanden, i praktiken inte bör ges annan betydelse än att fall som uttryckligen omfattas av andra stycket ska betecknas som grov kvinnofridskränkning.

4.4 Upprepad kränkning

4.4.1 Antal gärningar

I kravet på upprepad kränkning ligger att det normalt måste röra sig om fler än två enskilda gärningar. Förarbetena har lämnat åt rättstillämpningen att bestämma hur många enskilda gärningar som bör krävas för att dessa sammantaget ska anses utgöra en upprepad kränkning. Bedömningen bör göras med utgångspunkt i de enskilda gärningarnas karaktär på så vis, att ju allvarligare en gärning är desto färre gärningar bör krävas.

Upprepade, var för sig lindriga, gärningar som exempelvis upprepad lindrig misshandel, ofredande och hemfridsbrott kan sammantaget anses utgöra en upprepad kränkning.⁴⁸

Hovrätten ansåg i RH 2003:11 att det våld som utövats vid tre åtalade gärningstillfällen var av jämförelsevis begränsad omfattning och därmed inte så allvarligt att gärningarna skulle bedömas som grov kvinnofridskränkning utan som tre fall av misshandel av normalgraden.

Det är tillräckligt att de åtalade gärningarna vid en samlad bedömning utgjort en upprepad kränkning av brottsoffrets integritet. Något krav på ytterligare, tidigare lagfört, brott utöver de åtalade gärningarna finns inte.⁴⁹

Andra allvarligare gärningar enligt 3, 4, eller 6 kap brottsbalken, som det på grund av reglerna om konkurrens ska dömas särskilt för och inte ingå i

---

⁴⁸ Prop. 1997/98:55 s. 77 och 131-133 och NJA II 1998 s. 361.

⁴⁹ Prop. 1998/99:145 s. 13 och NJA II 1999 s. 420.

fridskränkingsbrottet kan i likhet med tidigare lagföringar beaktas vid bedömningen av om gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning och varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla. Hovrätten över Skåne och Blekinge har i dom den 18 maj 2009 i mål B 452-09 beaktat, förutom de gärningar som omfattades av den grova kvinnofridskränkningen (ett fall av olaga frihetsberövande, mindre grovt, och några fall av olaga hot begångna under en tidsperiod om drygt två år) att den tilltalade samtidigt dömts för systematiska grova våldtäkter mot målsäganden under samma tidsperiod. Sett isolerade hade de olaga hoten och det olaga frihetsberövandet enligt hovrätten sannolikt inte ansetts uppfylla kraven på upprepad kränkning som varit ägnad att allvarligt skada målsägandens självkänsla.

Högsta domstolen fann i rättsfallet NJA 1999 s. 102 inte något principiellt hinder mot att beakta tidigare gärningar, för vilka gärningspersonen lagförts, vid bedömningen av om åtalade gärningar varit led i en upprepad kränkning mot en viss målsägande. Domstolen anförde, att de tidigare lagförda gärningarna endast tjänade till att belysa de förhållanden under vilka de i åtalet åberopade gärningarna har ägt rum och att den tilltalade därmed inte dömdes på nytt för de tidigare prövade gärningarna. Motiven till såväl paragrafens ursprungliga lydelse som den lagändring som för övrigt följde av rättsfallet bekräftar uppfattningen att tidigare brottslighet kan beaktas vid bedömningen av huruvida gärningarna varit ett led i en upprepad kränkning.⁵⁰

Det sagda innebär inte att kravet på att det måste röra sig om flera gärningar vid den nya lagföringen efterges. Det krävs, oavsett om det finns tidigare lagföringar eller inte, att flera brottsliga gärningar är uppe till domstolens bedömning samtidigt för att det ska vara möjligt att yrka ansvar för grov frids- eller kvinnofridskränkning. Detta betyder att ett enskilt misshandelstillfälle som följer efter en tidigare lagföring inte kan rubriceras som grov frids- eller kvinnofridskränkning, men att däremot två eller flera misshandelstillfällen efter lagföring kan rubriceras på detta sätt (se t ex RH 2006:29).

Sådana handlingar från en gärningspersons sida som vid en helhetsbedömning av målsägandens situation kan tyckas utgöra en del av kränkningen men som inte når upp till brottsrubriceringen ofredande eller (psykisk) misshandel – t ex nedlåtande uttalanden, kontrollerande beteenden av typen att målsäganden förbjuds gå ut eller träffa släktingar eller s.k. stalkerbeteende som inte utgör ofredande – kan inte åberopas som grund för att de åtalade enskilda brotten utgör led i en upprepad kränkning. Det fördes i samband med fridskränkingsbrottets införande en diskussion om att även sådan lindrig psykisk misshandel som inte var straffbar som misshandel eller ofredande skulle omfattas av fridskränkingsbrottet. Som skäl mot att anta en sådan straffbestämmelse angavs att bestämmelsen skulle bli alltför oprecis och om-

---

⁵⁰ Prop. 1997/98:55 s. 81 ff. och prop. 1998/99:145 s. 13.

fatta en alltför oöverskådlig krets av gärningar för att kunna godtas med beaktande av legalitetsprincipen.⁵¹ Kränkande agerande som inte är straffbelagt kan istället få betydelse i ett ärende till belysande av under vilka omständigheter de i fridskränkingsbrottet ingående enskilda gärningarna har begåtts och därmed för bedömningen bl.a. av det samlade straffvärdet (NJA 2004 s 437 där HD konstaterade att *kränkande och nedsättande tillmälen som äger rum i samband med andra brottsliga gärningar kan påverka brottslighetens straffvärde*).

4.4.2 Tidssamband

I kravet på upprepad kränkning ligger vidare att det måste finnas ett visst tidsmässigt samband mellan de enskilda gärningarna. Även i detta hänseende har förarbetena lämnat åt rättstillämpningen att avgöra vad detta konkret betyder. Den yttersta gränsen för det tidsmässiga sambandet är förstås preskriptionstiden, vilken för grov frids- eller kvinnofridskränkingsbrotten är tio år med reservationen att de i fridskränkingsbrotten ingående enskilda gärningarna preskriberas var för sig.⁵² En alltför lång eller en mycket kort tidsrymd mellan de enskilda gärningarna kan medföra att rekvisitet inte är uppfyllt (Holmqvist m.fl. Brottsbalkskommentaren s 4:19, NJA 2004 s. 437, Svea hovrätts dom 2009-01-26, mål B 10182–08 och RH 2008:7). En kort tidsrymd mellan de enskilda gärningarna hindrar inte att rekvisitet ändå anses uppfyllt (Hovrättens för Nedre Norrland dom 2006-02-27, mål B 24-06). Se också Hovrättens för Västra Sverige dom i mål B 3474-10 där våld vid fyra tillfällen under en period av tolv dagar inte bedömdes ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av målsägandens integritet, utan snarare om våld som i samband med enstaka händelser spårat ur.

Den praxisgenomgång och analys som genomfördes av Fridskränkingsutredningen leder till slutsatsen att det inte råder någon oklarhet kring hur det särskilda rekvisitet *upprepad kränkning* ska tolkas eller tillämpas.

4.5 Ägnat att allvarligt skada självkänslan

Frågan om de i fridskränkingsbrottet ingående enskilda gärningarna varit ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla ska enligt motivuttalanden besvaras med beaktande av brottsoffrets hela situation. Som framgår av NJA 2003 s 144 ska bedömningen utgå dels från omständigheter kring brottsoffret som t.ex. avsaknad av socialt nätverk eller bristande språkfärdigheter, dels hur allvarliga gärningarna varit (se även resonemangen i Hovrättens för Västra Sverige dom i mål B 3020-08, där hovrätten särskilt anger avsaknad av anhöriga i landet, avsaknad av socialt nätverk samt avsaknad av kunskaper

---

⁵¹ Prop. 1997/98:55 s. 78.

⁵² Prop. 1997/98:55 s. 131 och [RättsPM 2006:15](#) Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning preskriptionsregler.

i svenska språket som skäl för att anse gärningarna vara ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla).

I det enskilda ärendet är det inte nödvändigt att bevisa att brottsoffrets självkänsla verkligen har skadats. Det är tillräckligt att gärningarna typiskt sett med beaktande av brottsoffrets situation varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla.

Det krävs inte något syfte från gärningspersonens sida att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla. Det krävs heller inte att gärningspersonen själv gör värderingen att gärningarna varit ägnade att *allvarligt* skada brottsoffrets självkänsla. Det är tillräckligt att gärningspersonen haft uppsåt till de faktiska omständigheter som läggs till grund för bedömningen av frågan om gärningarna varit ägnade att *allvarligt* skada brottsoffrets självkänsla.⁵³ Åklagaren behöver därför inte bevisa att gärningspersonen haft ett visst motiv för sitt agerande.

Det förekommer att domstolar vid bedömning av ansvarsfrågan i mål rörande grov kvinnofridskränkning dömer för de enskilda brotten istället för fridskränkingsbrottet med motiveringen att de åtalade gärningarna visserligen varit ägnade att skada brottsoffrets självkänsla, men att gärningarna inte varit ägnade att *allvarligt* skada självkänslan.⁵⁴ Ett exempel på detta resonemang ger domskälen, inklusive skiljaktig mening, i rättsfallet RH 2004:48. I förarbetena påpekades att de flesta brott enligt 3, 4 eller 6 kap brottsbalken är så kvalificerade att de typiskt sett innebär att självkänslan hos den utsatta personen skadas. När det gäller mera lindriga brott krävs t ex att gärningen ingår i ett mönster som sammantaget leder till att den kränkta personen bryts ned för att gärningarna ska anses inte bara vara ägnade att skada utan *allvarligt* skada självkänslan.⁵⁵ Åklagaren bör uppmärksamma detta kvalificeringskrav genom att dels vid förhör under förundersökningen utreda under vilka omständigheter gärningarna begåtts, dels vid huvudförhandlingen plädera särskilt för de omständigheter som ligger till grund för bedömningen att gärningarna inte bara varit ägnade att skada utan att *allvarligt* skada brottsoffrets självkänsla.

---

⁵³ Prop. 1997/98:55 s. 133 ff.

⁵⁴ [RättsPM 2006:8](#) Grov kvinnofridskränkning – Tillsynsrapport.

⁵⁵ Prop. 1997/98:55 s. 133.

Fridskränkningens utredningen gjorde i sin utvärdering av lagstiftningen bedömningen att det inte råder någon oklarhet kring hur det särskilda rekvisitet *ägnat att allvarligt skada självkänslan* ska tolkas eller tillämpas. Vid genomgången av de cirka 300 hovrättsdomar som utgjort underlag för analysen har följande faktorer identifierats vid bedömningar om gärningarna varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla:

- Gärningarnas frekvens och allvar.
- Om övergreppen skett i hemmet där man normalt ska kunna känna sig trygg.
- Om gärningarna haft förnedrande inslag.
- Om målsäganden har befunnit sig i en utsatt situation, exempelvis om denne varit socialt isolerad eller i fysiskt eller psykiskt underläge.

Även faktorer som att brottsoffret varit betydligt yngre än gärningspersonen kan påverka bedömningen liksom om kränkningar skett i närvaro av egna eller gemensamma barn.

Om åklagaren inte kan visa att brotten varit ägnade att allvarligt skada självkänslan kan brottet olaga förföljelse bli aktuellt.

4.6 Konkurrensregler

Normala konkurrensregler ska tillämpas. Detta betyder, att brott med en strängare straffskala än grov frids- eller kvinnofridskränkning, t.ex. grov misshandel eller våldtäkt, inte kan utgöra ett delmoment i fridskränkningens brott. Göta hovrätt dömde den 15 juni 2006 i mål B 1230-06 den tilltalade för grov misshandel vid två tillfällen och misshandel vid ett tredje tillfälle. Hovrätten bedömde alltså inte, såvitt avsåg brottsrubriceringen, det tredje misshandelstillfället i belysning av de två föregående grova misshandelstillfällena utan istället i enlighet med konkurrensreglerna som ett enskilt brott. Om domstolen dömer för brott med samma straffskala, t.ex. grovt olaga tvång⁵⁶ och grov kvinnofridskränkning, ska dömas för båda brotten i konkurrens (se Hovrättens för Västra Sverige dom i mål B 1261-10).

De för fridskränkningens brotten typiska omständigheterna att misshandel skett vid upprepade tillfällen eller att gärningen riktats mot en person som är särskilt skyddslös i egenskap av nära anhörig, gravid kvinna eller barn är faktorer som kan bidra till att motivera ett åtal för grov misshandel med en strängare straffskala. Det är i sådant fall ofta aktuellt att utforma åtalet för grov misshandel så att även rekvisiten för grov frids- eller kvinnofridskränkning anges.

---

⁵⁶ Straffminimum för grovt olaga tvång skärps den 1 juli 2017 till fängelse minst nio månader. Brotten kommer då åter att ha samma straffskala.

Brottet olaga förföljelse är subsidiär till bestämmelserna om grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.⁵⁷

4.7 Rättskraft

Efter en fällande dom för fridskränkingsbrott är det som regel inte möjligt att väcka åtal för ett brott enligt 3, 4, 6 eller 12 kap brottsbalken eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud som kunde ha ingått i den lagförda fridskränkningen, d v s brott av normalgraden som begåtts inom den tidsperiod som domslutet avser.

Om de enskilda gärningar som det tidigare åtalet omfattat kunnat bestämt anges i gärningsbeskrivningen bör visserligen, enligt uttalanden i lagmotiven, andra gärningar inte formellt omfattas av domens rättskraft.

Förhållandena är emellertid ofta sådana att de enskilda gärningarna inte är så preciserade till antal, tid och plats att rättskraften för varje enskild gärning ska kunna bedömas. Därför anses en gärning som inte tagits upp i samband med det tidigare åtalet, trots att den inte beaktats vid lagföringen, ofta omfattas av domens rättskraft.⁵⁸

För andra gärningar är det självfallet möjligt att återkomma med åtal enligt 3, 4 eller 6 kap brottsbalken som begåtts inom den tidsperiod domen avser om dessa gärningar enligt konkurrensreglerna inte ska ingå i fridskränkingsbrottet.

I rättsfallet NJA 1987 s 61 hade åklagaren väckt talan för en grov misshandel bestående i att gärningspersonen en viss natt i en viss lägenhet hade tagit tag om målsägandens ben och vridit om så kraftigt att ett benbrott uppstod.

Med hänsyn till skadans allvarliga art och den råhet gärningspersonen uppvisat borde brottet bedömas som grovt, ansåg åklagaren. I en sedan tidigare lagkraftvunnen dom hade samme gärningsperson lagförts för misshandel mot samme målsägande samma natt i samma lägenhet bestående i att han då upprepade gånger slagit målsäganden i ansiktet. Högsta domstolen ansåg, till skillnad från underinstanserna, att den nya gärningen, oavsett att denna innefattade ett påstående om ett mycket allvarligare brott än den gärningspersonen tidigare lagförts för, i allt väsentligt avsåg samma händelseförlopp och därmed samma gärning som gärningspersonen redan hade dömts för. Domstolen ansåg det därmed föreligga hinder enligt reglerna om rättskraft mot att pröva åtalet och stämningsansökan.

---

⁵⁷ Rånet, ämnessida [olaga förföljelse](#).

⁵⁸ Prop. 1997/98:55 s. 134.

5 Åtalet

Den som vid upprepade tillfällen utsatts för våld och under ibland mycket lång tid kan normalt inte i detalj redogöra för händelserna utöver någon eller några händelser som varit speciella i något avseende.

Avsikten med lagstiftningen om fridskränkingsbrotten var bland annat att en förenkling ska kunna ske när det gäller individualiseringen och preciseringen av de enskilda gärningarna. Det uttalades således i förarbetena att faktorer som omfattning, frekvens och vanemässighet kan vara av stor betydelse för bedömningen av brottet när det betraktas som en enhet, men att åklagaren i förhållande till sådana faktorer inte behöver individualisera och bevisa varje enskild händelse. Konstruktionen av brotten grov frids- och kvinnofridskränkning i förening med den praxis som redan vid straffbestämmelsens tillkomst hade hunnit utvecklas innebär bland annat att det för ansvar inte alltid krävs att varje enskild gärning individualiseras till exakt tid och plats eller tillvägagångssätt (NJA 1991 s 83, NJA 2004 s 437, NJA 2005 s 712).⁵⁹ Dock är man som åklagare skyldig att försöka precisera gärningarna till bl. a tid och plats i så stor utsträckning som det är möjligt i det enskilda fallet. Detta för att reglerna om rättvis rättegång i art. 6 Europa konventionen inte ska åsidosättas.

Gärningsbeskrivningar som t.ex. anger en viss angiven gärningsfrekvens under ett visst angivet tidsspän inom visst angivet geografisk område ("vid ett stort antal tillfällen under tidsperioden januari-november 2005 i Göteborg") har godtagits av domstolarna (se t ex Göta hovrätts, dom den 26 oktober 2004 och Svea hovrätts dom B 5026-10).

Fridskränkingsutredningens genomgång av cirka 300 hovrättsdomar visar att i nästan 60 % av de fällande domarna avseende grov kvinnofridskränkning bestod gärningarna delvis av opreciserade gärningar. Endast en dom avsåg enbart opreciserade gärningar. Vid utdömt ansvar för grov fridskränkning mot vuxen bestod en fjärdedel av domarna av delvis opreciserade gärningar och ingen av enbart opreciserade gärningar. Opreciserade gärningar är långt vanligare vid fridskränkingsbrott mot barn; i tre fjärdedelar av domarna ingår sådana gärningar.⁶⁰ Slutsatsen blir att det är viktigt när åtalet ska utformas avseende grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning mot vuxen att i vart fall några konkreta gärningar kan specificeras. En annan viktig aspekt i sammanhanget är att åklagaren av hänsyn till den tilltalades försvar i möjligaste mån tydligt preciserar enskilda händelser till tid och plats.

Även om domstolen i och för sig är oförhindrad att beakta straffskärpningsgrunder oavsett om åklagare har åberopat dessa särskilt i stämningsansökan

---

⁵⁹ Prop. 1997/98:55 s. 81.

⁶⁰ SOU 2011:85 s. 86.

eller inte, så är det i tydlighetens namn och för den tilltalades försvar önskvärt att åklagare redan i gärningspåståendet explicit anger om någon särskild straffskärpningsgrund görs gällande. Se särskilt straffskärpningsregeln i 29 kap 1 § 2 st. brottbalken om angrepp på någons frid och hälsa. En annan vanlig straffskärpningsgrund vid grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning är 29 kap. 2 § 8 p. brottbalken som rör barn som bevittnat hot och våld i hemmet. Det är också viktigt att det framgår av gärningsbeskrivningen i åtalet att barnen varit närvarande vid brottet för att de ska vara berättigade till brottskadeersättning, se vidare avsnitt 3.

6 Beslutsmotiveringar och underrättelser om beslut

Underrättelser om beslut att lägga ned förundersökningar lämnas regelmässigt skriftligen med användande av standardiserade motiveringar och skäl som tillhandahålls i ärendehanteringssystemet Cåbra.

Det är emellertid ur ett medborgarperspektiv angeläget att åklagare vinnlägger sig om att göra sig förstådda och därför inför varje beslut gör en bedömning av behovet av en individualiserad beslutsmotivering som kan förstås av målsäganden och misstänkt. Beslutsmotiveringen att "ord står mot ord och stödbevisning för målsägandens uppgifter saknas" är ett exempel på en motivering som i ett enskilt ärende lättbegripligt kan förklara bevisläget.

Åklagare bör i omfattande eller svårbedömda fall vid en personlig kontakt per telefon eller vid ett personligt möte förklara sitt nedläggningsbeslut. Det är lämpligt att målsägandebiträdet är närvarande. Åklagaren kan också överenskomma med polisens utredare om att muntligt underrätta målsäganden om beslutet.

7 Sekretess och säkerhet

Om det av särskild anledning kan antas att en person eller närstående till denna person lider men om uppgift om personens personliga förhållanden röjs, kan folkbokföringssekretess enligt 22 kap 1 §, 1 stycket, 1 punkten offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) aktualiseras. Folkbokföringssekretess innebär att en sekretessmarkering införs i skattemyndighetens folkbokföringsregister efter ett ansökningsförfarande vid den lokala skattemyndigheten. Omständigheter som kan läggas till grund för beslut om folkbokföringssekretess är exempelvis att en person utsatts för våld, hot om våld eller andra allvarliga trakasserier. Sekretessmarkeringen betyder att de myndigheter som har tillgång till de skyddade uppgifterna – t.ex. Åklagarmyndigheten - inte får lämna ut dessa utan en särskild sekretessprövning. Prövningen bör göras med hänsyn till samma omständigheter som lagts till grund för beslutet om folkbokföringssekretess.

Det finns också möjlighet att åtkomstskydda hela ärendet eller enskilda handlingar i Cåbra till skydd för bevispersoner.⁶¹

I det dagliga inflödet av ärenden vid åklagarkamrarna är behovet av administrativa rutiner för att säkerställa att skyddade uppgifter om namn och adress inte lämnas ut utan föregående prövning uppenbar.

---

⁶¹ [ÅFS 2007:3](#) om skyldighet att i vissa fall skydda innehållet i ärenden och dokument från direktåtkomst i verksamhetsstödet Cåbra

8 Påföljd

Grov frids- och kvinnofridskränkning är brott av sådan art att fängelse normalt ska väljas som påföljd. Det krävs därför särskilda skäl för att döma till annan påföljd än fängelse, (NJA 2003 s 144).

Sådana särskilda skäl kan vara att det finns en behandlingsplan planerad för den tilltalade. Frivårdsmyndigheten har ett särskilt behandlingsprogram inriktade mot gärningsmän som har begått brott mot närstående personer, IDAP (Intergrated Domestic Abuse Programme).⁶²

En förutsättning för att domstolarna ska kunna döma till skyddstillsyn med behandlingsplan är att det finns anledning att anta att en skyddstillsyn kan bidra till att den tilltalade avhåller sig från fortsatt brottslighet. Vid avgörande av om en skyddstillsyn är ägnad att hindra återfall i fridskränkingsbrott är det från åklagarperspektiv en rimlig ståndpunkt att den tilltalade visar att han eller hon är mottaglig för behandling genom att avge en inställning till brottet som tyder på att han eller hon tar ansvar för gärningen. Utrymmet för att döma en tilltalad som nekar till brott till annat än fängelse bör därför från åklagarperspektiv vara ytterst begränsat.

Straffskalan för fridskränkingsbrotten ändrades den 1 juli 2013 genom att straffminimum höjdes från fängelse i 6 månader till fängelse i 9 månader. Regeringen ansåg att straffskalan måste medge en adekvat straffvärdebedömning både för fall bestående av t ex en lång rad allvarliga misshandelsbrott, och situationer där de brottsliga gärningarna utgjordes av ett mindre antal förhållandevis lindriga brott såsom hemfridsbrott och ofredanden. En höjning av straffminimum skulle innebära att straffet bättre återspeglade den samlade brottslighetens straffvärde på en lägsta nivå och därutöver leda till en generell höjning av straffnivån för brottstypen, vilket enligt regeringen borde eftersträvas.⁶³

Vad gäller straffmätningen vid fridskränkingsbrotten hänvisas till angivna rättsfall i avsnitt 9. När längre fängelsestraff har dömts ut har domstolen vid straffmätningen särskilt beaktat att våldet, även om det inte varit särskilt kraftigt i sig, varit systematiskt och frekvent under flera års tid och utövats i brottsoffrets egen bostad (se t.ex. Svea hovrätts dom i mål B 5026-10).

---

⁶² För närvarande har Kriminalvården inget motsvarande program för kvinnliga gärningspersoner. Utvecklingsarbete pågår.

⁶³ Prop. 2012/13:108 s 18 ff.

9 Praxis

Begreppet närstående

- NJA 2004 s 97, HD redogör för begreppet närstående samt avgränsningen mellan grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning.
- Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom B1822-09, ej gifta eller sambos ändå bedömt som närstående med hänsyn till hur relationen sett ut.
- Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom B1677-11, begreppet närstående när det gäller omyndiga i en parrelation
- Hovrätten för Nedre Norrland, dom B 1041-11, begreppet närstående när parterna träffats på en klinik och aldrig varit sambos eller gifta.
- RH 2016:29, flera fall av misshandel men för kort förhållande för att anses vara närstående
- Hovrätten för Övre Norrland, dom 2017-07-13, mål B 438-17 begreppet närstående när det gäller omyndiga i en parrelation, varav den ena, fortfarande bor hemma, ska inte betraktas som närstående, även om de tillbringat mycket tid i hos den andre parten som haft en egen bostad.

Upprepad kränkning

- NJA 1999 s 102, Det finns inget principiellt hinder mot att beakta tidigare gärningar, för vilka gärningspersonen lagförts, vid bedömningen av om åtalade gärningar varit led i en upprepad kränkning mot en viss målsägande.
- RH 2003:11, våldets omfattning och allvar vid bedömningen av om grov kvinnofridskränkning föreligger.
- NJA 2003 s 144, utgå från brottsoffrets hela situation
- NJA 2004 s 437, Föräldrar dömdes för grov fridskränkning av barn även om inte varje enskild gärning individualiserats till exakt tid och plats eller tillvägagångssätt
- RH 2004:48, Visserligen en upprepad kränkning och de åtalade gärningarna har varit ägnade att skada brottsoffrets självkänsla, men att gärningarna inte varit ägnade att *allvarligt* skada självkänslan (I de här ärendena bör man numera överväga om olaga förföljelse kan bli aktuell istället.)
- RH 2006:29, ett enskilt misshandelstillfälle som följer efter en tidigare lagföring kan inte rubriceras som grov frids- eller kvinnofridskränkning, men att däremot två eller flera misshandelstillfällen som är uppe till domstolsprövning samtidigt efter en tidigare lagföring kan rubriceras på detta sätt.

- Hovrätten för Nedre Norrland, dom B 24-06, flera fall av misshandel
- RH 2008:7 tidsrymden mellan gärningarna vägs också in vid bedömningen av de enskilda gärningarna kan anses utgöra en grov fridskränkning/grov kvinnofridskränkning.
- Svea hovrätt, dom B 10182-08, tidssambandet, kort eller lång, mellan gärningarna
- Hovrätten över Skåne och Blekinge, dom B 452-09, domstolen beaktat inte bara de gärningar som var föremål för prövning utan även att tilltalad var dömd sedan tidigare för flera våldtäkter mot samma målsägande.
- Hovrätten för Västra Sverige, dom B 3474-10, våld vid fyra tillfällen under en period av tolv dagar bedömdes inte ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av målsägandens integritet, utan snarare om våld som i samband med enstaka händelser sparat ur.
- Göta Hovrätt, dom B 3090-16 (tre gärningar ansågs inte tillräckligt för grov kvinnofridskränkning)

Fråga om uppgifter som målsäganden lämnat vid polisförhör kan läggas till grund för fällande dom när målsäganden vägrat medverka vid rättegång

- RH 2002:65, Målsäganden vägrat eller varit oförmögen att svara på frågor i domstolen. Åklagaren åberopat uppgifter från polisförhör. Domstolen dömde för de enskilda gärningarna istället för grov kvinnofridskränkning mycket pga. att den tilltalade erkänt vissa gärningar. Kommenterar även misstänkts rätt enligt art. 6 Europakonventionen.
- RH 2005:42 Tillämpningen av art. 6 Europakonventionen vid bedömningen av om uppgifterna från förundersökningen kunde läggas till grund för fällande dom. Domstolen vägde även in att den tilltalade avstått från att utnyttja de försvarsmöjligheter som funnits.

Bevisvärdering när målsägandeuppgifterna är huvudsaklig bevisning

- NJA 1991 s 83, En alltigenom trovärdig utsaga kan i förening med vad som i övrigt framkommit i målet – t.ex. om målsägandens beteende efter händelsen – vara tillräcklig för en fällande dom. Det är dock ett rimligt krav att målsägandens berättelse till den del det är praktiskt möjligt blivit kontrollerad under förundersökningen, låt vara att brister i det avseendet inte utan vidare behöver leda till bedömningen att åtalet inte har blivit styrkt.
- NJA 1992 s 446, Prövat frågan om målsägandens berättelse är tillräcklig för att läggas till grund för en fällande dom. Det är exempelvis inte tillräckligt att målsägandens uppgifter framstår som mer tillförlitliga än den tilltalades. För en fällande dom i ett mål och sexualbrott förutsätts

– liksom i brottmål i övrigt – att domstolen genom den samlade utredningen i målet finner det ha blivit ställt utom rimligt tvivel att den åtalade gjort sig skyldig till vad som lagts honom till last.

- NJA 2005 s 712, Det inte tillräckligt med enbart målsägandens uppgifter även om den är trovärdig. Avsaknaden av stödbevisning i förening med den stora vagheten i tidsangivelsen för det påstådda brottet (...) och de svårigheter som till följd härav förelegat för [den tilltalade] att föra motbevisning leder sammantaget ändå till slutsatsen att det inte kan avses vara ställt utom varje rimligt tvivel att [den tilltalade] gjort sig skyldig till den påstådda våldtäkten.
- NJA 2009 s 447 I och II, En målsägandes utsaga kan läggas till grund för en fällande dom *under förutsättning* att utsagan bedöms tillförlitlig i belysning av övrig bevisning i målet. Målsägandens uppgifter ska därför bedömas i belysning av den tilltalades uppgifter, eventuella vittnesförhör, eventuell teknisk bevisning och övriga omständigheter i målet.

Individualisering och precisering av gärningar

- NJA 1991 s 83, se ovan.
- NJA 2004 s 437, Föräldrar dömdes för grov fridskränkning av barn även om inte varje enskild gärning individualiserats till exakt tid och plats eller tillvägagångssätt

Konkurrensregler

- Göta hovrätt, dom B 1230-06, Dömde för grov misshandel i två fall och en misshandel av normalgraden, den sista blev alltså inte bedömd som grov kvinnofridskränkning.
- Hovrätten för Västra Sverige, dom B 1261-10, Om domstolen dömer för brott med samma straffskala, t ex grovt olaga tvång och grov kvinnofridskränkning, ska dömas för båda brotten i konkurrens.
- Göta hovrätt, dom B 1060-16 grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse?
- Hovrätten för Västra Sverige, dom B4642-16 grov kvinnofridskränkning och grov skadegörelse

Ägnade att allvarligt skada självkänslan

- NJA 2003 s 144 vid bedömningen utgå dels från omständigheter kring brottsoffret som t ex avsaknad av socialt nätverk eller bristande språkfärdigheter, dels hur allvarliga gärningarna varit.
- RH 2004:48, de åtalade gärningarna visserligen varit ägnade att skada brottsoffrets självkänsla, men att gärningarna inte varit ägnade att *allvarligt* skada självkänslan (I de här ärendena bör man numera överväga om olaga förföljelse kan bli aktuell istället.)

- Hovrätten för Västra Sverige, dom B 3020-08, domstolen anger särskilt avsaknad av anhöriga i landet, avsaknad av socialt nätverk samt avsaknad av kunskaper i svenska språket som skäl för att anse gärningarna vara ägnade att allvarligt skada brottsoffrets självkänsla.

Fråga om tilltalad gjort sig skyldig till ofredande genom att låta sina och brottsoffrets gemensamma barn bevittna våld och hot mot brottsoffret

- NJA 2005 s 712, barn som vittnen i brottmål

Straffmätning

- RH 2002:35
- NJA 2003 s 144, Grov frids- och kvinnofridskränkning är brott av sådan art att fängelse normalt ska väljas som påföljd. Det krävs därför särskilda skäl för att döma till annan påföljd än fängelse
- RH 2003:70, Brottsubricering, påföljdsbestämning och skadestånd vid grov kvinnofridskränkning
- NJA 2004 s 437, Vid bedömningen av gärningarnas straffvärde innebär konstruktionen av fridskränkingsbrottet att det kan göras en helhetsbedömning av den kränkta personens situation. Kan även beakta omständigheter som inte framgår av gärningsbeskrivningen, t.ex. att kränkningen i samband med misshandeln förstärkts av att det uttalats kränkande tillmälen i samband med misshandeln. Tar även upp 29 kap. 3 § och 29 kap. 2§ som försvårande omständigheter.
- Svea hovrätt, dom B 7538-05, pappa dömd för grov fridskränkning av sonen, slag med livrem, uppfostringsvåld, fängelse 6 månader
- Svea hovrätt, dom B 5026-10, Hovrätten skärpt straffet för grov fridskränkning (5 barn) och grov kvinnofridskränkning till 3 års fängelse. Våldet har varit systematiskt, pågått under lång tid och utövats i familjens hem.
- Hovrätten för Västra Sverige, dom B 4938-16 (grov kvinnofridskränkning, två fall av misshandel av barn, jämte utvisning)
- Svea hovrätt, dom B 8574-16 grov fridskränkning, förälder dömd för grov fridskränkning av barn

Olaga förföljelse

- NJA 2013:1227, f.d. makar, gemensamt barn, domstolen redogör för brottet olaga förföljelse även för straffmätningen.
- RH 2013:51, olaga förföljelse som har sin grund i överträdelse av kontaktförbud.
- Göta hovrätt, dom B 1060-16 grov kvinnofridskränkning eller olaga förföljelse?

